

XOR JÁMÁÁTIN SAHNAĞA ALIP SHÍGÍW

Azima Usenova

Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq Mámleketlik Universiteti oqıtıwshısı.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11086626>

Anotatsiya. *Bul tsezisimizde koncertte atqarıwshılardıń atqarıw sheberlikleri, xor jámáátin sahnaǵa alıp shıǵıw hám qatnastırw haqqında sóz etilgen.*

Gilt sóz: *xor, sahna, koncert, atqarıw, muzika, baǵdarlama, ansambl.*

BRINGING THE CHOIR TO THE STAGE

Abstract. *In this thesis, the performance skills of the performers in the concert, bringing the choir ensemble to the stage and participating in it are discussed.*

Keywords: *choir, stage, concert, performance, music, program, ensemble.*

ВЫВЕДЕНИЕ ХОРА НА СЦЕНУ

Аннотация. *В данной дипломной работе рассматривается исполнительское мастерство исполнителей концерта, выведение хорового ансамбля на сцену и участие в нем.*

Ключевые слова: *хор, сцена, концерт, выступление, музыка, программа, ансамбль.*

Muzikalıq shıǵarma koncert repertuarına kiritilgennen keyin de, onıń ústinde islew dawam etedi. Nátiyjede koncertten koncertke atqarıwshılardıń atqarıw sheberlikleri ósip, jetilip baradı. Koncertten aldın dirijer ózin hám atqarıwshılardı psixologiyalıq jaqtan tayarlawı kerek, bul koncerttiń nátiyjeli ótiwine járdem beredi. Xorda muzikalıq shıǵarmanı yaddan aytıw usılı da bar. Bul usılda atqarıwshılar dirijerdiń qol siltewlerin, kórsetiwlerin anıq kóredi. Eslep qalıwı qıyın bolǵan polifoniyalıq shıǵarmalar nota menen ayıladı. Xordıń barlıq koncertke shıǵıwları tárbiyalıq áhmiyetke iye. Hár bir koncertke shıǵıw bolsa málim bir maqsetti óz aldına wazıypa etip qoyadı. Xor atqarıwshılıq tájiriyesinde koncert beriwdiń tómenдеgi formaları ushıraydı, belgili bir sánelerge baǵıshlangan 8-mart, 21-mart, 8-dekabr ushırasıw koncertleri, tematikalıq festival, konkurslarda qatnasıw, qosıq bayramlarına qatnasıw, esap beriw koncertleri. Bunday koncertke shıǵıwlarında jámáát ózine tán sinawlardan ótedi hám shınıǵıp baradı.

Xor jámááti óz aldına «solo concert» beriwden basqa, Ulıwma xor jámáátleri koncertinde de qatnasadı. Ulıwma koncertlerde xor jámááti tek ǵana bir-eki qosıǵı menen koncerttiń ashılıwında yamasa jabılıwına qatnasıwı múmkin. Dirijer koncert bolatuǵın zaldıń akustikalıq jaǵdayların biliwi koncertten aldın qısqa tayarlıq ótkizip, xordı zal akustikasına sáykeslestirip, saxnada xordıń turıwı ornın, saxnaǵa qaysı tárepten shıǵıw hám kirip ketiw, turıw jaǵdayı (neshe

qatar bolıp), xor kiyimin aldınan biliwi, jámááttin kelisip alıwı maqsetke muwapıq boladı. Sonday-aq dirijer hár bir koncertke shıǵıwdın qashan hám kimler ushın ótiwine qarap baǵdarlama dúziledi. Xor ushın forma tańlaydı hám saxnada orınlıqlar bolıwı sıyaqlı shólkemlestiriw máselelerin sheshedi. Hár bir koncertke shıǵıwdan aldın joqarıdaǵı máselelerdi aldınan sheshiw, puxta tayarlıqlar (bir-eki kún aldın xor baǵdarlaması ústinde islep) kóriwi kerek. Xor qatnasıwshıların koncertke júdá erte shaǵırıp qoyıw olardı sharshatadı hám atqarıwı buzıladı.

Baǵdarlama ápiwayı shıǵarmadan (koncert baǵdarlamasına qarap) baslanıp ástelik penen óziniń kul'minaciyalarına shıǵıwı hám tamamlanıwı múmkin. Tamashagóylerdin soranıwına barılsa, bir shıǵarmanı qaytadan aytıw kerek bolıp qalsa, kishirek bolsa, bastan aqırına shekem tolıq eger úlken bolsa, aqırınan yamasa orta bóliminen málim bir bólegi (kupleti) aytıladı. Koncerttin nátiyjeli bolıwı jaqsı ótiwi dirijerdin koncerti kóterińki ruxta (joqarı emocionallıqta) ótkere biliwine, onıń qábiiletine baylanıslı. Dirijer muzıka obrazına kirip, shıǵarmanıń mazmunın ashıp beriwde inter pritator bolıwı, xor menen birge, shıǵarma obrazın jaratıwı kerek. Qosıq joqarı dárejede atqarılsa, onı esitiwshi auditoriya tásiiri kúshli boladı.

Bunda dirijordın roli úlken orındı iyeleydi. Ol koncerttin baslanıwınan aqırına shekem atqarıwshılıq sheberliklerin, qosıqlardı atqarıwın gúzetip barıwı shárt. Hár bir koncertke shıqqannan keyin álbette koncertin qanday ótkenligi, ondaǵı kemshilikler hám jetiskenshilikler atqarıwshılar menen birgelikte talqılanadı.

Tájiriybesiz atqarıwshılardıń koncert waqtında ansamblden shıǵıwı, detanaciya hám distanaciya etiwi (notanı aytıwınıń tómenlewi yamasa joqarılawı), dirijerdin anıq emes kórsetiwi hám basqa jaǵdaylar ushırasa olar kórilip shıǵıladı. Orkestr, ansambl hám xor dúzilisin, quramın biliw Dawıs túrleri - balalar dawısı (alt, soprano, diskant) Qızlar dawısı (alt, saprano, meco soprano). Erler dawısı (tenor, bariton, bas) haqqında biliwi. Simfonik orkestr quramın biliwi. Vokal simfonik shıǵarmalar-syuyta, kantata, xoreografiya (oyın) balet saxnalıq shıǵarmaları, xalıq quwırshaq teatri.

Muzikalı drama hám komediya ~ opera, Ózbek hám Qaraqalpaq opera janrı haqqında túsiniwke iye bolıwı. -opera dóretiwshileri J.Verdi, A.Mocart, P.I.Chaykovskiy, Ózbek opera hám drama dóretiwshileri M.Ashrafıy, R.Glier, T.Jalilov, Yu.Radjabiy, S.Yudakov, M.Leviev h.t.b. Qaraqalpaq óneri hám drama dóretiwshilerinen N.Muxameddinov, Q.Zaretidinov h.t.b. haqqında. -Balalar xorın dóretiwshiler Sh.Yarmatov, S.Palwanov. -Muzıkanıń basqa kórkem-óner túrleri menen baylanısı (kino, súwret, ádebiyat h.t.b.) -Oqıwshılar iyelewi tiyis bolǵan kónlikpe hám tájriybeler. -Saz áspablar orkestrin videokasseta, radio hám televidenie arqalı tıńlap, olardıń tembri hám áspablar sesleriniń quramın ajırata biliwi. -Simfonik orkestr, estrada simfonik orkestri hám

demli (duxovoy) orkestrleriniń saz-áspablar tembriniń seslerinen ajırata biliwi. -Xor hám orkestr atqarıwındaǵı shıǵarmalardı (esitiliwine, sestine qarap) ajırata biliwi. -Muzikalı drama hám opera shıǵarmaların atqarıw usılınan ajırata biliw, bular oqıtıwshı tárepinen qoyılatuǵın zárúriy talaplar sanaladı.

Juqmaqlap aytqanda Muzika sabaqlarında zamanagóy kompyuter texnologiyaların qóllaw oqıtıwda zamanagóy kompyuter texnologiyalarınan paydalanıw biziń dáwirimizde tálim procesin rawajlandırıwdıń eń turaqlı baǵdarlarınan biri bolıp tabıladı. Zamanagóy texnikalıq qurallar járdeminde oqıwshınıń qızıǵıwshılıǵın asırıw múmkin. Muzika sabaqlarında informaciya texnologiyalarınan paydalanıwdıń tiykarǵı maqseti retinde studentlerdiń bilim hám dóretiwshilik iskerligin aktivlestiriwdi kórip shıǵıw múmkin. Muzika predmeti, basqa hesh kim sıyaqlı, dóretiwshilik ushın múmkinshiliklerge iye, sebebi muzika, muzika shıǵarması avtorınıń ózligi, oqıtıwshınıń ózligi hám studenttiń ózligi dárejesinde birgelikte dóretiwshilik qılıw teması bolıp tabıladı.

Onıń dóretiwshilikke, óz-ózin ańǵarıwına, jetilistiriwge bolǵan mútajligi hám qábileti. Sońǵı jıllarda muzika pánin úyreniwde ulıwma bilim beriw mekteplerinde kompyuter texnologiyalarınan barǵan sayın kóbirek paydalanılıp atır, sol sebepli biz sabaqtıń stilistik múmkinshiliklerin sezilerli dárejede bayıtıwımız múmkin.

REFERENCES

1. Абдулин, Э.Б., Николаева Е.В. Теория музыкального образования: учебник для студентов высш. пед. учеб, заведений. - М.:Академия, 2004.
2. Avlaev O.U., Jo'raeva S.N., Mirzaeva S.R. Ta'lim metodlari. Toshkent. Navro'z nashriyoti. 2017.
3. Азизходжаева Н.Н. Педагогические технологии и педогогическое мастерство. Тошент. Чулпан, 2005.
4. Usenova A. CONTEMPORARY PERFORMANCE TRADITIONS //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 615-618.
5. Usenova A. MUZIKA PÁNIN OQITIWDIŃ TARIYXIY QÁLIPLESİWI //NRJ. – 2024. – Т. 1. – №. 2. – С. 142-147.
6. Bazarbaevana U. A. BAYRAMLAR HA'M MÁDENIY ILAJLAR TÚRLERI HAQQINDA //Journal of Integrated Education and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 2. – С. 31-34.
7. Saginbaevna T. S. Management and study of culture and art. – 2022.

8. Тажимуратова Ш. С. САНЪАТШУНОСЛИК ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШ ОРҚАЛИ ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ИШЛАШ КЎНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. – 2023.
9. Tajimuraova S. S. INFORMATION AND COMMUNICATIONS IN MANAGEMENT //Journal of Integrated Education and Research. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 509-511.
10. Tajimuratova S. BASQARIW DÁREJESIN ILIMIY DÁREJEDE RAWAJLANDIRIW //NRJ. – 2024. – Т. 1. – №. 2. – С. 24-27.
11. Tajimuraova S. S. INFORMATION AND COMMUNICATIONS IN MANAGEMENT //Journal of Integrated Education and Research. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 509-511.
12. Saginbaevna T. S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. – 2022. – Т. 9. – С. 386-392.
13. Тажимуратова Ш. С. САНЪАТШУНОСЛИК ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШ ОРҚАЛИ ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ИШЛАШ КЎНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. – 2023.